

DOI 10.31558/2307-2318.2019.4.17

УДК 339.9:338.43.02:001.895

Шкурат М.Є., к.е.н., старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Неголюк Ю.В., студентка, Донецький національний університет імені Василя Стуса

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО НАПРЯМКУ «ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА» В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗОВАНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У роботі актуалізовано питання проблем переходу суспільства до сучасного напрямку «зелена економіка», наведено її можливі перспективи розвитку та необхідність упровадження у сучасний господарський процес. Надано визначення терміну «зелена економіка» та наведено основні характерні риси даного процесу. Розглянуто визначення питання в межах робіт іноземних та вітчизняних авторів та аналіз їх оцінки впливу даного напрямку на загальний економічний розвиток країни. Визначено основні переваги та перспективи напрямку «зелена економіка». Здійснений аналіз розвитку інноваційного методу в умовах функціонування ринкової системи управління та вільної конкуренції. Проаналізовано методи впливу та регулювання даного напрямку у межах законодавчої системи країни. Висунуто пропозиції щодо можливого плану розвитку держави за умов функціонування інноваційного напрямку «зелена економіка» у господарський процес.

Ключові слова: інноваційний метод, зелена економіка, вичерпність ресурсів, трансформація, новітні технології.

Рис. - 3, Літ. – 8.

Шкурат М.Е., Неголюк Ю.В.

КЛЮЧЕВЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОГО НАПРАВЛЕНИЯ «ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА» В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

В работе актуализирован вопрос проблем перехода общества к современному направлению «зеленая экономика», приведены ее возможные перспективы развития и необходимость внедрения в современный хозяйственный процесс. Дано определение термина «зеленая экономика» и приведены основные характерные черты данного процесса. Рассмотрены определения вопроса в пределах работ иностранных и отечественных авторов и анализ их оценки влияния данного направления на общее экономическое развитие страны. Определены основные преимущества и перспективы направления «зеленая экономика». Осуществлен анализ развития инновационного метода в условиях функционирования рыночной системы управления и свободной конкуренции. Проанализированы методы воздействия и регулирования данного направления в рамках законодательной системы страны. Выдвинуты предложения относительно возможного плана развития государства в условиях функционирования инновационного направления «зеленая экономика» в хозяйственный процесс.

Ключевые слова: инновационный метод, зеленая экономика, исчерпаемость ресурсов, трансформация, новейшие технологии.

Shkurat M., Negolyuk Y.

KEY FACTORS OF DEVELOPMENT OF INNOVATIVE DIRECTION OF "GREEN" ECONOMY IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZED TRANSFORMATION PROCESSES

The problem of transition of society to the modern direction of "green economy" is actualized in the work, its possible prospects of development and necessity of introduction in the modern economic process are given. The definition of the term "green economy" is given and the main features of this process are given. The definition of the issue in the framework of the works of foreign and domestic authors and the analysis of their assessment of the impact of this area on the overall economic development of the country. The main advantages and prospects of the green economy are identified. Analysis of the development of innovative method in the conditions of functioning of the market management system and free competition. The methods of influence and regulation of this direction within the legislative system of the country are analyzed. Suggestions have been made regarding a possible plan for the development of the state under the conditions of the innovative direction "green economy" in the economic process.

Keywords: innovative method, green economy, resource exhaustion, transformation, newest technologies.

Вступ. Провідною тенденцією сучасного суспільства сьогодні виступає глобалізація. В умовах глобалізаційних змін зростає рівень вичерпності природних ресурсів. Людство використовує ресурси в значно швидшому темпі, ніж відбувається їх природне відновлення. В результаті виникає проблема розробки альтернативних методів ведення бізнесу та господарських процесів, що призводить до трансформації економічного середовища держав та її переорієнтацію на екологічні шляхи ведення економічної політики країн світу. Тому експерти ООН радять звернути увагу на формування нової «зеленої» економіки, яка передбачає зростання ролі держави і міждержавних органів у економічному регулюванні, створенні умов для розвитку бізнесу на основі нових «зелених» технологій та екологізації індустріальних галузей господарства.

Мета статті - аналіз розвитку сучасних тенденцій розвитку «зеленої економіки» в світі, можливості застосування даних технологій у веденні господарства України, вплив та раціональність використання «зелених» технологій у сфері малого та середнього бізнесу, ефективна політика держави для максимізації добробуту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти концепції «зеленої економіки» досліджують зарубіжні вчені: Є. Барбієр, А. Камерон, А. Марканді, К. Стюарт, Д. Піарс [3]. Значний внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів «озеленення» економіки зробили такі українські вчені: Ю. Бережна, О. Веклич, І. Бистряков, Т. Галушкіна, Б. Данилишин, А. Качинський, Л. Мусіна, В. Потапенко, А. Мартинюк, Ю. Огаренко, Н. Шлапак [2–4; 6; 7]. Але зважаючи на швидкі темпи розвитку світових економік та їх переорієнтація, дане питання потребує глибшого дослідження та аналізу окремих принципів впливу.

Виклад основного матеріалу. За останнє десятиліття суспільство зіштовхнулося із безліччю природних катаклізмів, внаслідок нераціонального використання ресурсів. Це призвело до знищення нашої екосистеми та погіршення рівня життя суспільства:

- згідно прогнозів, через 20 років запаси води будуть задовольняти лише 60% світової потреби. 2,6 млрд. людей не мають доступу до базової санітарії;
- протягом 1990 – 2005 рр. площа лісів щорічно зменшувалась на 13 млн. га.;

- сільськогосподарський сектор за традиційних технологій обробітку землі споживає понад 70% світових ресурсів питної води та є відповідальним за 13% світового обсягу викидів парникових газів;

- лише 25% всіх відходів сьогодні утилізують або регенерують;

- рівень концентрації CO₂ в атмосфері майже досяг екологічного порогу [7].

Саме ці чинники призвели до високого рівня зацікавленості держав у вирішенні суспільно небезпечних екологічних питань. Таким чином, в світі зріс попит на розвиток екологічно безпечних виробництв та захист запасів природних матеріалів та сировини.

Після світової економічної кризи у 2008 році, яка призвела до соціально-економічних та політичних змін у країнах, світова спільнота почала виявляти все більший інтерес до нових видів та шляхів розвитку та функціонування господарства та економіки в цілому.

Уперше термін «зелена економіка» використала група провідних вчених: Д. Піарс, А. Маркандія, Є. Барбієр у звіті Уряду Великобританії «Концепція зеленої економіки» (1989 р.) [18]. У дослідженнях міжнародної організації ЮНЕП зазначається, що концепція «зеленої економіки» «...може вирішити поточні завдання та надати можливості для стратегії економічного розвитку всіх народів» [6].

Експерти ООН з охорони навколишнього середовища розглядають «зелену економіку» як таку, що сприяє «...поліпшенню добробуту людей та соціальної рівності, значно зменшуючи екологічні ризики й екологічні дефіцити» [5].

Вчені Данії визначають «зелену економіку» як процес трансформації, що нівелює диспропорції та дисфункції сучасної економіки, і результатом якого є добробут людства та справедливий доступ до ресурсів для кожного члена суспільства в умовах екологічної та економічної цілісності [9].

Зелена економіка – це економіка, яка сприяє розвитку нових видів господарювання та удосконаленню методів використання ресурсів з максимальною ефективністю, шляхом оптимізації екологічної ситуації та заощадливого ставлення до природних ресурсів планети., а також стимулює покращення життя суспільства та задоволення їх потреб зі зменшенням шкоди для навколишнього середовища.

Важливим індикатором «зеленої економіки» є індекс екологічної продуктивності (EPI), який є комплексним показником оцінки екологічної політики держави й окремих її суб'єктів. Україна у 2018 р. посіла 109-те місце серед 146-х країн світу з показником у 52,87%. Найкращий показник за аналізований період мала Швейцарія – 76,2%. Найбільший приріст індексу спостерігався в Азербайджані – 15,95%. У Росії EPI склав 45,43% і за 12 років він скоротився найсуттєвіше – на 5,14% [4].

Значення Індексу сформоване за шкалою від 0 до 100 (гірше-краще) на підставі оцінки 24 показників, згрупованих у 10 категорій, які відображають різні аспекти стану оточуючого природного середовища та життєздатності екосистем (збереження біологічного різноманіття, ступень навантаження економічної діяльності на оточуюче середовище, ефективність державної політики в сфері екології тощо).

У поточному році Індекс України склав 52,87 бали. При чому, найгірше значення отримав показник, який оцінює втрати нами лісового покриву (14,08). Крім того, ряд показників оцінено менше, ніж на 50 балів (рис.1) [2].

«Вільні ринки не передбачають вирішення соціальних проблем» [8], тому існує потреба у вдосконаленні державної політики, включаючи заходи в області ціноутворення і регулювання, з метою зміни неправильних ринкових стимулів, що обумовлюють нераціональний розподіл капіталу та ігнорують соціальні і екологічні наслідки. Роль продуманих постанов регулюючих органів, політики і державних

інвестицій як чинників, здатних змінити модель приватного інвестування, теж все частіше признається і доводиться історіями успіху з усіх регіонів світу, особливо з тих, що розвиваються [9].

Така ситуація призвела до появи нового підходу (концепції, моделі) подальшого світового розвитку. На Форумі «Ріо + 20» у 2012 році ЮНЕП представила доповідь «Назустріч «зеленій економіці», яка направлена на реалізацію таких цілей, як боротьба із бідністю та досягнення сталого розвитку у XXI столітті.

Рисунок 1 - Рейтинг України за індексом екологічної ефективності у 2018 р.

В доповіді ЮНЕП йдеться про необхідність інвестування 2% світового ВВП в десять ключових секторів «зеленої» економіки:

- сільське господарство;
- житлово-комунальне господарство;
- енергетика;
- рибальство;
- лісове господарство;
- промисловість;
- туризм;
- транспорт;
- утилізація та переробка відходів;
- управління водними ресурсами [1].

У «зеленій» економіці зростання доходів і зайнятості забезпечується державними і приватними інвестиціями, що зменшують викиди вуглецю і забруднення, підвищують ефективність використання енергії і ресурсів та запобігають втраті біорізноманітності і екосистемних послуг. При цьому наголошується, що державні інвестиції та витрати на «озеленення» економіки повинні стати пріоритетними.

Заохочення інвестицій в ключові екосистемні послуги і розвиток виробництва з низьким рівнем викидів вуглецю призводить до економічного зростання, яке характеризується значним послабленням зв'язків з шкідливим впливом на довкілля, а також демонструє істотне скорочення глобального екологічного сліду.

У ряді країн вже розроблені стратегії або плани «озеленення» національної економіки. Ці стратегії розрізняються з точки зору пріоритетів, а також інтерпретації

«зеленої» економіки. Країни ставлять перед собою конкретні цілі, пов'язані з тими або іншими аспектами «зеленої» економіки. Дані цілі охоплюють широкий діапазон сфер - від викидів парникових газів і якості води до енергоефективності нового житла і просторового розподілу природних екосистем [8].

В Україні 21 грудня 2010 року був ухвалений Закон України «Про основні принципи (стратегії) державної екологічної політики на період до 2020 р.» [7]. Згідно з цим документом стратегічною метою національної екологічної політики є стабілізація і поліпшення стану довкілля для безпечного життя і здоров'я населення, а також впровадження екологічно збалансованої системи природокористування.

На сьогоднішній день ми спостерігаємо швидкий розвиток малого та середнього бізнесу в країнах світу. Саме ці підприємства створюють більшу частину ВВП провідних країн світу. Із трансформацією ряду соціальних показників за останні роки та появою попиту покупців на екологічно чисті продукти, все більша частина підприємств почала програму соціального захисту та екологічного орієнтування свого виробництва.

Бізнес запроваджує «зелену» стратегію в межах своїх інтересів, щоб збільшити свій дохід, або зменшити витрати, шляхом оптимізації технологій та еко-орієнтування виробництва. Що в свою чергу призведе до збільшення продажів. Зелений бізнес почав свій розвиток, зі збільшенням попиту на нього, через зростання рівня обізнаності про довкілля і впливу промисловості та споживачів на навколишнє середовище.

На сьогодні зелений бізнес пропонує ряд рішень найбільш гострих екологічних проблем, які постали перед суспільством:

- проекування та будівництво енергоефективних будівель;
- вторинна переробка та безпечне управління відходами;
- розвиток відновлюваної енергетики;
- очищення стічних вод [3].

Малий і середній бізнес в Україні є однією з потужних соціально-економічних сил. За даними Державної служби статистики України у 2018 році в Україні налічувалося понад 2 млн підприємств, з яких 99 - малі та мікропідприємства [1].

Звичайно вплив одного чи декількох малих підприємств на довкілля є незначним, але загальний вплив на довкілля має високі показники. Тому є актуальною проблемою розробка ефективної організації функціонування даних підприємств та їх екологізація.

Інформація щодо обсягів зеленого бізнесу в Україні – майже відсутня. Це пов'язано із відсутністю системи збору статистичної інформації для відстеження цього швидко зростаючого інноваційного сектору, а також відсутністю належної класифікації економічних видів діяльності.

Зважаючи на сьогоднішній стан економічної ситуації в країні, Україна має досить великий потенціал у впровадженні стратегії «Зеленої економіки». Зважаючи на використання застарілих технологій, виявлення нагальної потреби в скороченні ресурсної та енергетичної залежності основних галузей промисловості країни, впровадження даної стратегії призведе до стрімкого зростання економіки та покращення якості життя суспільства.

Дослідження консалтингової компанії Reasearch&Branding Groupe показав, що мінімальний розмір сектору екологічних товарів та послуг в Україні мінімальний в 2018 році становив 112,6 млрд грн. Це істотно більше ніж в попередні роки: у 2017- 18 млрд грн., у 2016 р. – 17,6 млрд грн., у 2015 р. – 12 млрд грн. Варто зазначити, що дві третини сектору входять до групи управління ресурсами і одна третина – до групи захисту довкілля [6].

У 2019 році спостерігається збільшення інвестицій та попиту на відновлювані види

енергії та екологічно орієнтовані підприємства. Україна має значний потенціал видобутку енергії з відновлюваних джерел. Обсяг річного енергетичного потенціалу основних видів відновлюваної енергії представлено нижче (рис. 2). Високий потенціал впровадження та використання мають біоенергетика, вітроенергетика, сонячна енергія та геотермальна енергетика, що видно з рисунка 2.

Уряд України сприяє розвитку та запровадженню нових видів енергетики шляхом державного квотування та інвестування. Так, після 2008 року, коли в Україні було ухвалено Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу» дало імпульс для розвитку нових напрямів зеленого бізнесу не лише на підприємствах, але і в домашніх господарствах.

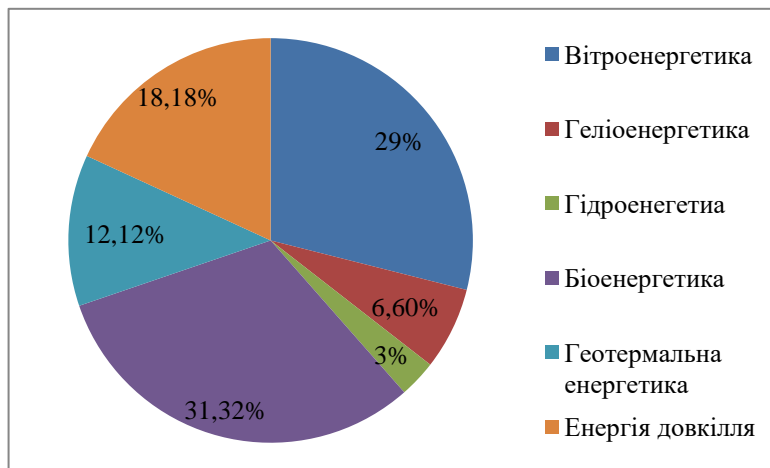

Рисунок 2 - Потенціал галузі відновлюваних джерел енергії України

В Україні вже 10 років активно розвиваються такі сфери зеленого бізнесу як: виробництво біопалива; виробництво сонячних панелей; виробництво паливних гранул з відходів; виробництво електроенергії на малих гідроелектростанціях; вітрова енергетика [5].

Зелений бізнес функціонує для задоволення потреб споживачів зі зменшенням негативного впливу на довкілля. Тобто попит на розвиток зеленого бізнесу буде зростати із збільшенням зацікавленості суспільства в екопродуктах та послугах.

Підвищення соціальної відповідальності населення призведе до стрімкого розвитку нових технологій, які будуть забезпечуватися саме зеленою сферою економіки. На сьогоднішній день, Україна має досить високий потенціал впровадження зеленого бізнесу для покращення своєї економічної ситуації.

Для ефективного функціонування зеленого бізнесу варто проводити ефективну економічну та соціальну політику, за допомогою якої уряд країни зможе забезпечити високий рівень продуктивності підприємств, які долучилися до зеленого тарифу.

Для досягнення ефективного функціонування зеленого бізнесу слід проводити політику соціальної відповідальності для формування екосвідомості у суспільства, що забезпечить збільшення попиту на екотовари та послуги. Також, державна політика повинна підтримувати зелений сектор економіки, шляхом залучення інвестицій та покращення умов функціонування даного сектору (рис.3).

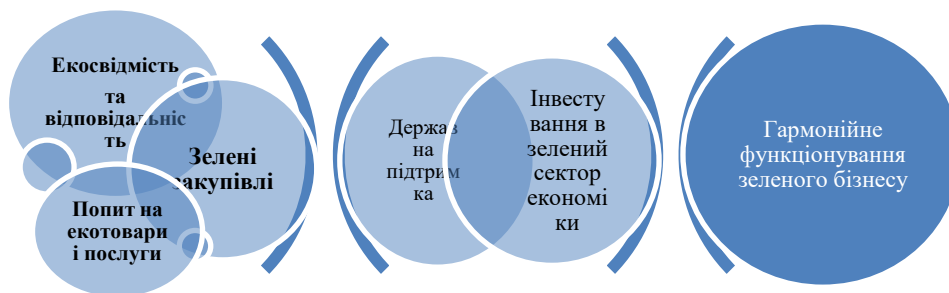

Рисунок 3 - Схема ефективного функціонування зеленого бізнесу

Висновки. Розвиток зеленого бізнесу в Україні є одним із пріоритетних напрямків в економіці держави. Зелені технології призведуть до швидкого зростання економічних показників та покращать рівень добробуту населення. Чітка та регульована урядова політика призведе до ефективного впровадження та функціонування зеленого бізнесу не лише на великих, але і на малих підприємствах, що покращить рівень легкості ведення бізнесу та розширить його рамки (шляхом появи нових технологій та підприємств). Будь-яка галузь економіки може надавати перевагу більш екологічно безпечним методам роботи та зменшити свій вплив на довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 26. – С. 1284.
2. Інвестиції в «зелену економіку» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.greenmind.com.ua/upload/forum2013/daria-revina.pdf>.
3. Мартинюк А. Перспективи розвитку «зеленої» економіки [Електронний ресурс] / А. Мартинюк, Ю. Огаренко ; Фонд ім. Фрідріха Еберта – 2012. – 16 с. – Режим доступу : http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/green_economy_perspectives.pdf
4. Організація Об'єднаних Націй (ООН) [Електронний ресурс] : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/>.
5. Organization for economic co-operation and development Declaration on Green Growth, adopted at the Meeting of the Council at Ministerial Level on 25 June 2009. [C/MIN(2009)5/ADD1/FINAL] // [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.oecd.org/env/44077822.pdf.
6. UNEP. Green Economy Developing Countries Success Stories. (2010) // [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.unep.org/greeneconomy_successstories.
7. European Commission. Europe 2020: a European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels, COM(2010) 2020 // [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://europa.eu/press_room/pdf.
8. Энергия единства. «Зеленая» экономика: глобальный тренд развития // KAZENERGY. – 2016. – №2. ЮНЕП. На встречу зеленой экономике: путь к устойчивому развитию и искоренению бедности. Обобщающий доклад для властных структур (2011) // [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.unep.org/greeneconomy.